

Fynske Årbøger • 1992

Fynske Årbøger 1992

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT

ODENSE 1992

Illustrationen på omslaget:
Gården »Birkelund« i Svanninge
(jvf. artiklen si. 34ff.)

Manuskripter, der ønskes optaget
i årbogen, bedes sendt til:

Lektor Hans Henrik Jacobsen,
Hyrdinden 5, 5270 Odense N.,
til hvem også henvendelser i
redaktionelle anliggender
bedes adresseret.

Skriftudvalget består af:
dommer Julius Paulsen,
sognepræst Jens Rasmussen,
fhv. landsarkivar, dr. phil. Anne Riising
og lektor Hans Henrik Jacobsen (redaktør).

Tryk: AiO Tryk as, Odense

Indhold

<i>Hans Henrik Jacobsen: En fynsk stiftamtmand fortæller erindringer</i> (Jakob Høirup, stiftamtmand 1948–75)	7
<i>Jørgen Thomsen: Arbejdet med Odense bys historie</i>	19
<i>Torben Lindegaard Jensen: Den fynske bindingsværksgård</i>	34
<i>Viggo Bang: Hvad gamle marknavne kan fortælle</i>	50
<i>Ole Nederland: Præstens gris. – Da Peder Vendeport skrev tiende i</i> Birkende 1663	56
<i>Anne Riising: Fra Verninge sogns kirkeregnskaber i 1840'erne</i>	62
<i>Peter Ramskov Andersen: En vågen fynsk, kristen ungdom. – De danske</i> Ungdomsforeninger på Fyn	70
<i>Julius Paulsen: En verdenstenor i landsbyen. – Benjamino Gigli i</i> Ollerup	88
<i>Hans Henrik Jacobsen: Manneken-Pis – i Bruxelles og i Bogense</i>	94
<i>Per Grau Møller: Udskiftningskort og matrikelkort – indhold og</i> opbevaring	100
Ny lokalhistorisk litteratur	114
Navneregister	120
Foreningsmeddelelser	123
Forfattere til årbogens artikler	126
Historisk Samfunds publikationer	128

Navneregister

(Kun fynske lokaliteter og personer med tilknytning til det fynske område er medtaget).

- Allesø 51, 52, 115, 119
 Andersen, H. C., digter 117, 118 – Kai P.,
 Odense 29
 Anderup 51, 52, 53, 54, 55
 Anderupgård 53, 54
 Assens (amt) 8 ff.
- Beldenak, Jens Andersen, biskop 117
 Berntsen, Claus 117
 Bille-Brahe, J. C., baron, Fraugdegård 13
 Birkende 56 ff.
 Bjerreby 115
 Blangstedgård 116
 Bogense 94 ff.
 Boje, Per, docent, Odense 32
 Brenderup 47
 Bro 44
 Brobygård 109, 110
 Brobykov, Sdr. Broby sogn 109
 Broholm 116
 Brændekilde 41, 42
 Bukh, Niels, forstander, Ollerup 77 f., 88
 ff.
 Bøjden 117
- Carisius, A. C. Holsten, Holstenshuus 117
 Christine, dronning 114
- Dalskov, Verner, borgmester, Odense 10,
 19, 27
 Dreslette 44, 117
 Drigstrup 115
- Elvedgaard 118
 Engelstoft, Chr. Thorning, biskop, Odense
 19 f., 22, 23, 24, 26, 31
- Fentz, A. J., Verninge 68
 Fich, Henrich Rasmussen, Svendborg 117
 Fledelius, Niels, borgmester, Bogense 97
 Flødstrup 115
 Frederik IX 14
 Frørup 115
- Fønss, Willum, konsul, Århus (tidl.
 Bogense) 96 ff.
 Faaborg 117
- Gamborg 79
 Giersing, Harald, maler 116
 Gigli, Benjamins, sanger 88 ff.
 Glørup 84
 Gudbjerg 115
 Gudme 115, 116
 Gummerup 117
 Gundersen, friskolelærer, Sørup 71
- Hansen, Hans, Verninge 68 – Niels, by-
 og herredsfoged, Kerteminde 59, 61 –
 Niels, maler, Verninge 64
 Hauge 51, 52, 55
 Havndrup 119
 Hedeagre 52
 Hersted 118
 Hersnap 115
 Hesselager 115
 Hjælmerup 64
 Holbeck, H. St., rektor, Odense 21 f., 25
 Hollufgård 116
 Holm, N. Chr., skolelærer, Verninge 63,
 64, 67, 68
 Husby 42
 Hæg, Tage, rektor, Odense 12, 31
 Høgh, Knud Knudsen, Birkende 56, 58,
 61 f.
 Høirup, J., stadsskoleinspektør, Nyborg 7
 – sønnen Jakob, stiftamtmand, Odense
 7 ff. – dennes søn Niels 14
 Højme 63
 Hårby 10
 Hårsløv 118
 Håstrup 118
- Iversen, Carsten, prokurator, Odense 61 –
 Peder, sognefoged, Verninge 63

Foreningsmeddelelser

Siden redaktionen af Fynske Årbøger 1991 sluttede, har Historisk Samfund for Fyns Stift afholdt følgende arrangementer:

Lørdag den 4. maj 1991 aflagde omkring 80 af foreningens medlemmer besøg på Hollufgård, hvor Torben Grøngaard Jeppesen var fører gennem et par timers gennemgang af gårdens historie, bygninger og landskaber.

Lørdag den 25. maj 1991 var der byvandring i Vollsmose-kvarteret under ledelse af Kaj Mehr. Derefter gik turen videre til Åsum, hvor Hanne Trydemann viste rundt og endelig sammen med mand og børn var vært ved et kaffebord på »Lundsgård«. Man må beklage, at kun nogle og tyve medlemmer deltog i denne udmærkede tur.

Søndag den 9. juni 1991 deltog 70 medlemmer i en herregårdstur til Sydbyn. Turen gik over Nr. Broby til Faldsled, hvor Kaj Mehr fortalte om den gamle søfarts- og bondeby. Man kørte derefter videre til herregården Steensgård, der nu er indrettet til herregårdspension. Her besøgte man hovedbygningen og fik serveret kaffe og »komtelessens kage«. Medens man drak kaffe, fortalte Kaj Mehr om gården og dens historie. Til slut kørte bussen til Svanninge by, hvorfra der var mulighed for en naturvandring op i Svanninge Bakker til udsigtstårnet der. Trods gråvejre og begyndende regn en vellykket tur.

Fredag den 25. oktober 1991 fejrede Historisk Samfund i samarbejde med Odense Universitetsbibliotek og Odense Katedralskole 200-års dagen for den fynske sprog- og litteraturforsker Niels Mathias Petersens fødsel. Dagen begyndte med kransenedlæggelse ved hans mindesten i Sanderum. Klokkeren 11 åbnedes en udstilling på Odense Universitetsbibliotek, og klokken 13.30 holdt lektor Ellen Pedersen og professor Hans Bekker-Nielsen veloplagt en dobbelt forelæsnings om N. M. Petersen og hans betydning. Klokkeren 15 begyndte en bustur til N. M. Petersens Fyn over Sanderum, Tommerup, Fangel, Ørsted til Bernstorffsminde ved Brahetrolleborg. Undervejs fortalte lektor Finn Stendal Pedersen om N. M. Petersens forbindelse med de enkelte lokaliteter. Dagen sluttede med middag på Korinth kro.

Torsdag den 14. november 1991 holdt gårdejer Jørgen Pedersen, Balslev, et spændende foredrag om bandeføreren og morderen Jens Henrik Boye, der i 1856 blev halslugget på en bakketop (Boyes Banke) mellem Assens og Middelfart. Ved den lejlighed afsluttedes 10 års mareridt for beboerne på Vestfyn, som Boye og hans bande havde terroriseret. Godt 60 medlemmer overværede foredraget.

Lørdag den 30. november 1991 fejrede man 150-års dagen for udgivelse af Frederik Paludan-Müllers værk »Adam Homo«. Man begyndte om formiddagen med en byvandring i Kerteminde under ledelse af lektor Hugo Madsen til steder, som familien Paludan-Müller havde haft tilknytning til. Ved middagstid viste lektor Hans Henrik Jacobsen rundt i Odenses centrum, hvor familien en årrække boede, og dagen sluttede på Katedralskolen, med to foredrag om Paludan-Müller, holdt af henholdsvis redaktør Rolf Dorset, Odense, og lektor Finn Stein Larsen, Århus.

Overlærer Ole Nederland holdt *tirsdag den 4. februar 1992* foredrag om tingbøgerne som historisk kilde. Der var mødt ca. 35 tilhørere til dette både interessante og meget oplysende foredrag.

Lørdag den 7. marts 1992 afholdt foreningen generalforsamling i St. Knuds kirkesal i Odense. Der var mødt omkring 40 medlemmer, da formanden, Finn Stendal Pedersen bød velkommen. Til dirigent valgtes museumsinspektør Jens Uldall, Odense.

I sin beretning kunne formanden oplyse, at bestyrelsen efter sidste generalforsamling havde konstitueret sig på følgende måde: Finn Stendal Pedersen formand, Torben Grøngaard Jeppesen næstformand, Hugo Madsen kasserer, Jens Møllerup sekretær og Hans Henrik Jacobsen redaktør. Kaj Mehr var blevet formand for aktivitetsudvalget.

Medlemstallet i foreningen er stadig nedadgående, men der var tegn på en vis stabilisering, der gav håb for fremtiden.

I det forløbne år havde man understøttet en henvendelse til kulturministeren om Landsarkivets trange kår, og det så nu ud til, at der ville komme gang i byggeriet til sommer. Formanden orienterede ligeledes om ændringerne i Dansk Historisk Fællesforenings statutter. Historisk Samfund for Fyns Stift er nu medlem af Danmarks lokalhistoriske Foreninger.

Udgiverselskabets virksomhed var inde i en god gænge. Anden del af Odense Amt beskrevet 1843 var udkommet i maj 1991, biskop Hans Mikkelssens dagbøger ved Anne Riising og Mogens Seidelin i december 1991, og man regner med at kunne udgive Svendborg Amt beskrevet 1837 sidst på sommeren 1992. Formanden rettede en tak til de fonde, der havde muliggjort dette arbejde.

Formanden sluttede med at omtale foreningens aktiviteter i det forløbne år.

Efter at formandens beretning var blevet enstemmigt godkendt, gennemgik Kaj Mehr planerne for den kommende sommer.

Kassereren gennemgik regnskabet, der udviste et pænt overskud. Der var da heller ingen problemer med godkendelse af regnskabet.

På valg til bestyrelsen var Hugo Madsen, Jens Møllerup, Anne Riising, Hans Henrik Jacobsen og Finn Stendal Pedersen, der alle blev genvalgt. Hanne Trydemann og Erik Moritz Hansen blev genvalgt som suppleanter, Alf Faxø og Signe Skov Christensen som revisorer, mens Carsten Hansen, Vester Skerninge, blev valgt som revisorsuppleant.

Efter generalforsamlingen holdt Henrik Harnow Klausen et interessant lysbilledforedrag om »Industrimonumenter i Odense«.

Ved et efterfølgende møde konstituerede bestyrelsen sig. Museumsdirektør Torben Grøngaard Jeppesen afløstes som næstformand af sognepræst Jens Rasmussen. De øvrige poster var uændrede.

Rudkøbing, den 3. april 1992

Jens Møllerup

Bestyrelsen

Universitetslektor Finn Stendal Pedersen, formand (Toften 9, 5220 Odense SØ. Tlf. Odense Universitet: 66 15 86 00, priv.: 65 97 30 37).

Sognepræst Jens Rasmussen, Vester Åby, næstformand.

Lektor Hugo Madsen, kasserer (Vestergade 14, 5300 Kerteminde, tlf. 65 32 11 92).

Overlærer Jens Møllerup, sekretær (Kibshavevej 10, 5900 Rudkøbing, tlf. 62 51 27 59).

Lektor Hans Henrik Jacobsen, redaktør (Hyrindend 5, 5270 Odense N., tlf. 66 18 01 00).

Museumsinspektør Henrik M. Jansen, Ryslinge.

Museumsdirektør Torben Grøngaard Jeppesen, Odense.

Sygeplejerske Inger Vestergaard Jørgensen, Bogense.

Forstander Kaj Mehr, Svanninge.

Dommer Julius Paulsen, Svendborg.

Fhv. landsarkivar Anne Riising, Odense.

Historisk Samfund for Fyns Stift: Kasseregnskab for året 1990

Udgifter:

Trykning af årbog	45.804,17
Udsendelse, porto, kontorart.	15.036,90
Foredrags- og forfatterhonorar, møder	3.819,56
Generalforsamling, bestyrelsesmøder	275,00
Forsikring	389,00
Gaver, repræsentation, kørsel	2.058,30
Kontingent SLF for 2 år	4.308,00

71.690,93

Overskud 18.092,88

89.783,81

Beholdninger:

	1990	1991
Bank/Sparekasse	5.627,10	18.340,88
Giro	<u>6.016,12</u>	<u>11.395,22</u>
	11.643,22	29.736,10

Jubilæumsfond 6.631,12 5.167,00

18.274,34 34.903,10

Indtægter:

Kontingent	55.276,50
Forsendelse og gebyr	10.245,00
1) Fyns Amt 6.500	
2) Odense Komm. 7.000	
3) Kulturministeriet 5.350	18.850,00
Renter	193,81
Salg af bøger	5.218,50

89.783,81

Jubilæumsfond:

	1990	1991
Bank indestående	3.843,21	311,12
Aktiebeholdning	9.008,25	6.320,00
Renter	467,91	135,88

Overf. t. kasseregn. -4.000,00

Kurstab -2.688,25 -1.600,00

6.631,12 5.167,00

Kerteminde d. 25. febr. 1992

Hugo Madsen

Ovenstående regnskab er fundet i overensstemmelse med bøgerne, som vi har revideret. Beholdningerne er os forevist.

Nyborg d. 25. febr. 1992. Odense d. 2. marts 1992.

*Alf Faxøe**Signe Skov Christensen*

Forfattere til årbogens artikler

Peter Ramskov Andersen

Lærer indtil 1988. Cand. phil. i historie 1991. F. 1944.

Biografi: Fynske Årbøger 1986.

Adresse: Berberisvej 14, 5210 Odense NV.

Viggo Bang

Biografi: Fynske Årbøger 1985.

Adresse: Enggårdsvvej 22, 5270 Odense N.

Hans Henrik Jacobsen

Lektor ved Odense Katedralskole. F. 1936.

Biografi: Fynske årbøger 1975 og 1988.

Adresse: Hyrdinden 5, 5270 Odense N.

Torben Lindegaard Jensen

Bankfuldmægtig. F. 1947.

Har gennem mange år interesseret sig for historie og arkitektur, specielt for landbrugets arkitektur. Har haft et nært samarbejde med Planstyrelsen og Landsforeningen for bygnings- og landskabskultur, og han har medvirket til, at en række af Fyns smukkeste bindingsværksgårde er blevet fredet. Hans arbejde på dette område førte til, at han i 1990 blev kåret som »Årets fynbo«.

Litterær virksomhed: »Fynske gårde«, Borgens Forlag 1990. Tidsskriftartikler.

Adresse: Hybenvænget 32, 5250 Odense SV.

Per Grau Møller

Docent ved Odense Universitet. F. 1955.

Biografi: Fynske Årbøger 1990.

Adresse: Marslev Byvej 25, 5290 Marslev.

Ole Nederland

Overlærer. F. 1930.

Biografi: Fynske Årbøger 1982.

Adresse: Lærkehaven 11, 5330 Munkebo.

Julius Paulsen

Fhv. dommer. F. 1918.

Sekretær og fuldmægtig i Justitsministeriet 1945–60. Dommer i Københavns byret 1960–69, i Svendborg herred 1969–88.

Medlem af bestyrelsen for Svendborg & Omegns Museum, formand siden 1990.

Medlem af bestyrelsen for Historisk Samfund for Fyns Stift siden 1990.

Adresse: Øksenbjergvej 42, 5700 Svendborg.

Anne Riising

Fhv. landsarkivar, dr. phil. F. 1926.

Mag. art. i historie 1951. Arkivar ved Landsarkivet for Fyn 1953, landsarkivar samme sted 1972–85. Dr. phil. Odense Universitet 1969 («Danmarks middelalderlige prædiken«).

Øvrig litterær virksomhed: Arbejder om emner fra middelalderen og fynsk lokalhistorie, herunder bind 5 af Odense Bys Historie: »Gudsfrygt og oplysning 1700–1789«, 1981. Har (sammen med Mogens Seidelin) 1991 udgivet »Biskop Hans Mikkelsens dagbøger 1626–41«. Medarbejder ved »Danmarks kirker«, der udgives af Nationalmuseet.

Adresse: Istedvænget 4, 3. tv., 5000 Odense.

Jørgen Thomsen

Stadsarkivar. F. 1953.

Cand. phil. i historie fra Odense Universitet 1977. Universitetets guldmedalje 1977 for afhandling om reguleringspolitikken under første verdenskrig. Ansat som redaktionssekretær ved projekt Odense bys historie 1978. Fra 1980 arkivar ved Lokalhistorisk Afdeling og leder af Odense Universitetsforlag. Siden 1991 stadsarkivar.

Litterær virksomhed: (Sammen med Anders Monrad Møller) bind 8 af Odense bys historie: »Vækst og vagtskifte. Odense 1914–40«. »Odense Bys offentlige Læsesal 1911–24«. Medredaktør af Odensebogen.

Adresse: Tybrindvænget 40, 5230 Odense M.

Tilbud

(Bestilling sendes til: Lektor Hans Henrik Jacobsen, Hyrdinden 5, 5270 Odense N.).

Årbog for Odense og Assens Amter 1928–29, 1931–32 1936–38	30.00
Enkelte hæfter, incl. registerhæfte 1913–25	5.00

Fynske Årbøger:

Årgang 1940–54 (– 1943, 1946), pr. stk.	10.00
Årgang 1962–66, pr. stk.	20.00
Årgang 1967–74, pr. stk.	30.00
Årgang 1975–82, pr. stk.	40.00
Årgang 1983–88, pr. stk.	60.00
Årgang 1989 ff pr. stk.	70.00
Jørgen Hæstrup: Hilsen til Vera (Våbenmodtagelser under besættelsen)	10.00
Svend Frederiksen: Aasum – træk af sognets historie, 198 si.	40.00
Svend Frederiksen: Seden – træk af sognets historie, 171 si.	50.00
K. J. Jensen: Nyborg under besættelsen, 180 si.	30.00
H. Kirchhoff: Oprøret i Svendborg, august 1943 (særtryk)	5.00
Jacob Hansen, Knud Mortensen: Dalum sogns historie, 4 bind, ialt.	80.00
Danmarks Riges Breve: Fyn og Lolland Falster II, 1–4, samt oversigt, ialt.	10.00

Historiske studier fra Fyn (dupl.):

Nedennævnte publikationer sælges til en samlet pris á 100 kr. + porto.

Pris for enkeltpublikationer: 25 kr.

- 2: K. Bang Mikkelsen: Degne og skoleholdere samt kateketer, klokkere og organister i Fyns stift indtil 1814. 286 si.
- 5: Carsten Egø Nielsen: Kriminalitet og socialforsorg i Odense 1920–39. 94 si.
- 6: Lauritz Pedersen Næraae: »Noget lidet angaaende Svendborg samlet 1771«, ved Lotte Jansen. 43 si.
- 7: Friskolelærer Jens Vilhelm Pedersens fortællinger 1877–1901, ved Vibeke Harsberg. 49 si.
- 8: Peter Windfeld Hansen: Befolkningsforhold på Lyø i det 18. og første halvdel af det 19. årh. 135 si.
- 9: Hans Henrik Jacobsen: Tyske beslaglæggelser i Odense og Assens amter 1940–45. 58 si.
- 10: L. P. Pedersen: Fynske standure og deres mestre 1700–1850. (kun 2. hæfte: Hårby-Åstrup).
- 11: Lotte Dombernowsky: Fynsk herregårdsliv: Grevskabet Gyldensteen og dets styrelse 1750–1770.

Udgiverselskabets publikationer:

(Bestilling sendes til: Udgiverselskabet for Historisk Samfund for Fyns Stift, Tøften 9, 5220 Odense SØ).

Jacob Aall Hofman Bang: Odense amt beskrevet, 2 bd., 314 si., 416 si.	496 kr.
Biskop Hans Mikkelsens dagbøger 1626–41, 303 si.	198 kr.
C. F. I. Dalgas: Svendborg amt beskrevet 1837	268 kr.

(Ovennævnte priser gælder for medlemmer af Historisk Samfund).